

КУЛТУРА МИРА И БЕЗБЕДНОСТ У САВРЕМЕНОМ ОБРАЗОВНОМ ДИСКУРСУ

Тамара Миладиновић¹, Весна Николић

Универзитет у Нишу, Факултет заштите на раду у Нишу

Апстракт: У савременом друштву, промоција мира и безбедносне културе је постала изазов и мисија савременог образовања. Све је више аутора који препознају улогу и значај образовних система у обезбеђењу мира и развоју одрживог друштва. Током последњих неколико деценија реализовани су бројни програми образовања за мир и покренуте активности с циљем интеграције таквих програма у националне образовне системе. У питању је реконцептуализација образовања које настоји да оснажи грађане знањем, вештинама, вредностима и ставовима који су потребни да би се изградила праведнија и инклузивнија друштва, отпорнија на различите опасности, изазове и претње савременог доба. Рад има за циљ постављање темеља за разумевање концепта образовања за мир и безбедносне културе и отварање простора за даљу критичку дискусију у смеру целовите интеграције ове проблематике у систем образовања. Сходно томе, у раду су појмовно дефинисани безбедносна култура и образовање за мир, дат је кратак историјски осврт на развој идеје образовања за мир, приказани су и анализирани правно-нормативни и стратегијско-развојни оквири образовања за мир са анализом и елаборацијом примера добре праксе у овој области. Поред тога, представљене су друштвено-нормативне основе образовања за мир у Републици Србији и заступљеност образовања за мир на универзитетима Републике Србије. Анализа међународних и националних докумената указује на бројне препоруке које би ваљало уважити на свим нивоима образовног система. Најзначајнији закључак и препорука рада односи се на потребу да се нормативни оквир преточи у праксу и образовање за мир и ненасиље успостави као равноправно наставно подручје, како унутар образовања за људска права и демократско грађанство, тако и унутар свеобухватног наставног плана и програма.

Кључне речи: образовање за мир, безбедносна култура, одрживи развој

Увод

Историјски посматрано, концепт „образовања за мир“ произилази из Повеље УН која је усвојена 1945. године у Сан Франциску. Касније, истраживања бројних теоретичара (Michael Apple, Paulo Friere, John Holt, Alexander

¹ tamaravukic93@gmail.com

Sutherland Neill, Jiddu Krishnamurthy, Krishna Kumar, Henry Giroux, Antonio Gramsci, Johan Galtung и др.), али и искуства различитих држава (нпр. Јапан, САД, Нови Зеланд, Кина итд.) потврђују потребу и значај васпитно-образовног рада у овој области (Burns & Aspelagh, 1996). Заједно са циљевима Хјого оквира за деловање (UN, 2007) све више се ставља акценат на улогу младих у превенцији ризика и опасности различите природе и карактера.

У непосредној интеракцији са образовањем за мир налазимо и концепт безбедносне културе. Последњих деценија се овај термин широко користи да опише атмосферу или културу у којој је безбедност схваћена и прихваћена као приоритет број један. У литератури налазимо бројна одређења безбедносне културе, али се најчешће одређује као скуп веровања, ставова, улога и друштвене или организационе праксе усмерене ка минимизацији изложености условима који се сматрају опасним или штетним (Lee, 1993; Lucas, 1990). Уопштено говорећи, све дефиниције безбедносне културе су сличне по томе што препознају начин на који људи мисле/или се понашају у односу на безбедност. Основна сврха образовања за мир је у подизању капацитета људи да препознају безбедносне ризике и опасности и повећају резилијентност у одговору на њих. Већи број аутора наглашава важност свеобухватног приступа развоју безбедносне културе и образовања за мир (Haavaelsrud, 2008), односно потребу да се осигура да образовни системи буду такви да „помогну“ у изградњи мирних и одрживих друштава. То укључује интеграцију образовања за мир и превенцију сукоба у наставне планове и програме, али и у образовни систем као целину. Наведено је нарочито значајно у контексту промоције права на образовање и целокупног развоја милиона деце и младих којима је ово право, услед оружаних сукоба, ускраћено (UNESCO, 2015).

Образовање за мир – појам и развој

Терминолошки посматрано „образовање за мир“ се користи као свеобухватни термин који се може применити на многобројне иницијативе осмишљене са циљем промоције мира, безбедности и ненасиља у читавом образовном систему. Најшире посматрано, ово образовање је усмерено ка промоцији културе мира кроз вредности, стандарде и принципе артикулисане у основним инструментима Уједињених нација, као што су *Повеља УН*², документи о људским правима, *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена*³, *Конвенција о правима детета*⁴, *Светска декларација о образовању за све*⁵ и многи други. У питању је целовит партиципативан процес који укључује учење „о“ и „за“ демократију и људска права, ненасиље, социјалну и економску правду,

² енгл. UN Charter.

³ енгл. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW).

⁴ енгл. The Convention on the Rights of the Child (CRC).

⁵ енгл. The World Declaration on Education for All.

родну равноправност, одрживи развој, демилитаризацију, изградњу мира, међународно право и људску безбедност и као такво се не може затворити у оквире једне дисциплине.

Релевантни извори указују на присуство различитих термина који подразумевају исте или бар приближно исте садржаје, или пак означавају различите приступе проблематици образовања за мир, као што су: образовање за људска права, мултикултурално образовање, образовање за глобално грађанство и образовање за решавање сукоба.⁶ Заправо, евидентна је сагласност аутора да се образовање за мир не може разматрати без осврта на родну равноправност, грађанско образовање и животне вештине. У крајњој инстанци посматрано, сви ови концепти учења „оснажују“ ученике да „окончају насиље и неправду и створе културу мира“ (Longstreet & Shane, 1993). У питању је образовање које препознаје вредност свих горе наведених појмова и подразумева стварање образовног окружења које се заснива на поштовању људског достојанства и људских права, а то промовише критичко мишљење и вредности, вештине и ставове као што су емпатија, учешће, ненасиље, безбедност и мир. Свакако, у зависности од историјског, политичког и друштвеног контекста различитих држава присутна је шароликост примењене терминологије. Међутим, евидентна је сагласност о потреби холистичког и системског приступа образовању за мир што посматрано са аспекта образовног система значи интеграцију „мировних“ садржаја како у формални, тако и у неформални, односно информални, образовни систем и њихову интеракцију са свим елементима образовног процеса (курикулум, средства, образовна технологија, планирање, настава подршка, политика, кадрови, надзор итд.). У различитој литератури (Haddad, 1995) наглашава се потреба за интеграцијом образовања за мир у планирање у образовном сектору како би се избегли *ad hoc* приступи овој проблематици, али је пажња научне јавности највише фокусирана на питања курикулума, који је по многим ауторима у основи савремених образовних система. Питање инкорпорације садржаја образовања за мир у курикулум се мора размотрити у оквиру специфичног друштвеног, културног и моралног миљеа сваке земље. Нема унапред одређеног „рецепта“, јер свака земља мора да артикулише сопствене циљеве и циљеве за образовање за мир, а затим да размотри своје специфичности како би дошла до најбољих приступа овој проблематици. Свакако, нагласак је на приступима заснованим на исходима учења како у когнитивном тако и у афективном домену који подразумевају да ученици знају и разумеју значај мира, безбедности животне средине и превенцију ризика и сукоба, и да у складу са тим развију, прилагоде или афирмишу одговарајуће вредности, уверења и понашања.

У савременим условима „образовање за мир“ још увек није заживело као посебна научна и наставна дисциплина. Историјске анализе (Galtung, 2008) показују да се потреба за њим јавља углавном као последица ескалације снаж-

⁶ енгл. Human Rights Education, Multicultural Education, Global Citizenship Education, and Conflict Resolution Education.

них политичких, економских и друштвених сукоба⁷, али и као одговор на друге безбедносне изазове савременог доба. Развој идеје образовања за мир можемо тражити и налазити у делима Иана Хариса (I. Harris), Јана Амоса Коменског (Jan Amos Komenský), Марије Монтесорси (M. Montessori), Јохана Галтунга (J. Galtung), Паула Фреиреја (P. Freire), Бети Рердон (B. Reardon) и др. Према Харису (Harris, 2008) прве записе о томе како постићи мир налазимо у религијским списима, док Ј. А. Коменски (Bartlett, 2008) још у 17. веку наглашава да се ширењем знања може постићи мир, да је крајњи циљ образовања заправо циљ образовања за мир, те да ћемо заједничким вредностима и разумевањем других превладати разлике које воде у сукоб. Марија Монтесори такође истиче улогу образовања у изградњи мирољубивог друштва што је блиско савременом вредносном приступу образовању за мир који се интегративно бави оснаживањем ученика, прихватањем различитости и подстицањем критичког мишљења с циљем стварања друштвене промене. Према Јохану Галтунгу (Galtung, 2008), оснивачу дисциплине мировних студија, мировна истраживања су покренута на универзитетима половином 20. века, али нажалост нису остварила јачу везу са наставом и образовним системом. Према овом аутору, у питању је начин постизања већег нивоа освештености о друштвеној стварности и подстицање солидарности у процесу заједничког учења. Пауло Фреире (Bartlett, 2008) сматра да образовање за мир подстиче „ослобођење“ („педагогија ослобођења“). Фреире у први план ставља дијалог као кључну компоненту проблемске наставе и контекстуално учење, утемељено у ученичкој стварности. Фреиреов концепт „освештавања“ темељ је образовања за мир јер истиче снажну везу образовања и друштвене промене. Из наведеног се може закључити да контекст и конкретне друштвене потребе утичу на концепт (друштвеног), а самим и тиме и образовања за мир какво ће се развијати у појединим срединама. Паралелно са истраживачким активностима јављају се бројни мировни покрети и конгреси о потреби мировних приступа и одговора на безбедносне изазове и претње, а пажња јавности на ове проблеме посебно је скренута утемељењем Нобелове награде за мир, 1901. године. Током двадесетог века пажња аутора (посебно због хладног рата) фокусирана је на студиознија истраживања и одређења проблематике образовања за мир.⁸

Нормативне основе образовања за мир кроз глобалну перспективу

Образовање у служби мира на глобалном нивоу већ дуги низ година представља део многобројних конвенција, декларација и др. докумената. Почевши

⁷ Нпр. у Јапану се образовање за мир развија након страдања узрокованих нуклеарним бомбардовањем Хиророшима и Нагасакија 1945. године, у Јужној Америци као последица борбе против сиромаштва, у Западној Европи након Другог светског рата, у земљама бивше СФРЈ након 90-их година прошлог века, односно након распада СФРЈ итд.

⁸ “Education for Peace”, Brigit Brocke-Utne (1985), “Comprehensive Peace Education”, Betty Reardon (1988), “Peace Education”, Ian Harris (1988).

од 1960. године, када је УНЕСКО донео *Конвенцију против дискриминације у образовању*, значајно место образовних активности на свим нивоима заузима промоција толеранције, људских права, равноправности, демократије и сл., чиме се образовање ставља у функцију изградње мирнијих и праведнијих друштава.

Поменута Конвенција обавезала је државе чланице УНЕСКО-а на обезбеђивање једнаког приступа образовању за све, а њихова одговорност у осигурању образовања за све са циљем промовисања правде, слободе, људских права и мира потврђена је усвајањем *Препоруке о образовању за међународно разумевање, сарадњу, мир и образовању о људским правима и слободама* (1974. године). Значај овог документа потврђен је 1995. године кроз *Интегрисани оквир акције за образовање за мир, људска права и демократију*, док је кључна повезаност образовања за мир и стварања културе мира истакнута 1999. године у *УН Декларацији о култури мира* (Роровић и Šarengaća, 2013).

Образовање је у оквиру *Декларације о култури мира* (UN, 1999) препознато као једно од основних средстава за изграђивање културе мира, при чему посебан значај има образовање за људска права. Неке од образовних активности које су у Декларацији предвиђене за неговање културе мира су: оснаживање националних напора и међународне сарадње на промовисању циљева образовања за све; стварање могућности да деца сваки спор решавају мирно, уз поштовање људског достојанства, толеранције и недискриминације; осигуравање једнаког приступа образовању за жене, нарочито за девојчице; ревизија образовних програма и уџбеника; обука и образовање у области превенције сукоба и управљања кризама, мирног решавања сукоба и постконфликтној изградњи мира; промовисање културе мира кроз институције високог образовања и др. (Исто).

Преглед кључних докумената у области мира и образовања за мир креирала је ауторка Бужинкић (Буžинкић, 2010). У наставку су издвојени они документи чији су садржаји директно повезани са образовањем за мир, изузев поменуте Конвенције против дискриминације у образовању.

Опита декларација о људским правима (1948) наглашава важност поучавања и учења о заштити људских права, као и то да свако има право на образовање.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966) прописује обавезу поштовања права на васпитање и образовање усмерено ка пуном развоју личности и свести о људском достојанству, као и ка јачању поштовања људских права и темељних слобода. Поред тога, истакнуто је како је задатак образовања да омогући свим људима да делотворно учествују у слободном друштву, да промовише разумевање и пријатељство међу народима, расним, етничким или верским групама, као и да подржи активности УН на одржању мира.

Конвенција о правима детета (1989) промовише право на образовање усмерено ка пуном развоју дететове личности; промоцији поштовања људских права и слобода, културног идентитета, језика и вредности земље у којој дете

живи и из које потиче, других цивилизација и сл.; као и припреми детета за одговоран живот у слободној заједници у духу разумевања мира, равноправности између полова, пријатељства и др.

Копенхагенска декларација о друштвеном развоју (1995) указује на значај: целоживотног образовања ради стицања знања, вештина и вредности потребних за пуно учествовање у друштвеном развоју; равноправног приступа образовању девојчицама и женама; осигуравања једнаких могућности образовања за све кроз нпр. развој програма којима се јача поштовање људских права и слобода, поштовање различитости и права других, образовање за мирно решавање сукоба и др.

Препорука о статусу учитеља (1966) препознаје значај учитеља у унапређивању васпитања и образовања, усмеравању целокупног развоја личности, развоју поштовања људских права и темељних слобода, при чему се најзначајнији допринос учитеља огледа у изградњи вредности мира, разумевања, подношења и пријатељства међу народима.

Декларација и целовити оквир деловања у васпитању и образовању за мир, људска права и демократију (1994) промовише одговорност родитеља, друштва, образовно-васпитног система и невладиних организација у реализацији циљева васпитања и образовања за мир, људска права и демократију, као и у допринос одрживом развоју и култури мира. Притом, као главни циљ одређен је „развој осећаја за опште вредности и облике понашања на којима се темељи култура мира, јачање одговорности грађана, прихватање заједништва у решавању проблема, изградња праведне и мирољубиве грађанске заједнице, способност разумевања и прихватања разлика међу појединцима“ (Исто, стр. 25).

Светски план деловања у васпитању и образовању за људска права и демократију (1993) промовише васпитање и образовање за људска права и демократију у три приоритетне области: наставни планови и програми на свим нивоима школског система; неформално окружење; и посебне и тешке околности попут оружаних сукоба, унутрашњих напетости, природних непогода и сл.

Завршна декларација Другог састанка на врху Већа Европе (1997) промовише акцију у васпитању и образовању за демократско грађанство у циљу подизања свести грађана о њиховим правима и одговорностима у демократском друштву.

Препорука бр. R (85) 7 о поучавању и учењу о људским правима у школама (1985) указује на то да би каријера младих требало да буде праћена образовањем о људским правима, док се школе посматрају као заједнице које служе као пример поштовања достојанства, различитости, једнаких могућности и сл. Додатак препоруци о поучавању и учењу о људским правима наглашава укључивање људских права у курикулуме, развој вештина попут препознавања и прихватања различитости, ненасилног решавања сукоба, прихватања одговорности и др., изградњу демократског окружења у школама, образовање наставника у области људских права и дискриминације итд.

Декларација и програм васпитања и образовања за демократско грађанство темељено на правима и одговорностима грађана (1999) улогу образо-

вања одређује као кључну за промовисање активног учешића свих људи у демократском животу на локалном, регионалном и државном нивоу. Такође, наглашено је како би васпитање и образовање за демократско грађанство требало да постане значајна компонента свих политика и пракси на пољу образовања, васпитања, културе и рада са младима.

Препорука Већа Европе о образовању за демократско грађанство и људска права (2010) наводи како је делимично комплементарна образовању о интеркултурализму, одрживом развоју и мировном образовању. образовање за демократско грађанство односи се на „васпитно-образовне делатности, тренинг, подизање свести, информисање, праксу и активности које теже изградњи знања, вештина те разумевања и развијања мишљења, оснаживање за демократску праксу и одговорност у заједници, вредновање различитости и изградњу активних друштвених улога с циљем унапређивања демократије и владавине права“ (Исто, стр. 30), док образовање за људска права, поред тога, подразумева и заштиту културе људских права.

Извештај УНЕСКО-вог Међународног повереништва за развој образовања за 21. век (1998) образовање посматра као тип социјалног искуства путем кога деца уче о себи, развијају способности односа с другима и усвајају темељна знања и вештине, са чиме треба почети од раног детињства, уз учешће породице и локалних заједница.

Европски компетенцијски оквир (2006) као једну од кључних компетенција потребних за лично задовољство, активно грађанство, социјалну кохезију и запошљивост у друштву знања издваја социјалну и грађанску компетенцију, која се управо односи на способност за међуљудску и међукултурну сарадњу.

Друштвено-нормативне основе значајно је допунити и документима новијег датума, којима се код младих промовише вредност мира.

Стратегија УН за младе (2018) утемељена је на три стуба: мир и безбедност, људска права и одрживи развој. Једна од приоритетних активности Стратегије односи се на заштиту и промовисање права младих, те на подршку њиховом грађанском и политичком ангажовању. То се, између осталог, може остварити кроз повећање напора УН на промовисању обука младих, као и образовања за људска права, глобално грађанство и одрживи развој (UN, 2018).

Резолуција о младима, миру и безбедности (2020) наглашава допринос младих одржавању и промоцији мира и безбедности, превенцији и решавању конфликта, као и инклузивности и изградњи и очувању мира, као кључним аспектима одрживости. Такође, указано је на значај остваривања права на образовање за постизање мира и безбедности, док би образовне установе требало да постану места ослобођена било ког вида насиља (UN Security Council, 2020).

Стратегија омладинског сектора Савета Европе до 2030 (2020) темељи се на неколико принципа, укључујући међусобно поштовање, инклузивност, једнакост, сарадњу и др. Поред тога, Стратегија промовише уважавање различитости, изградњу мира, борбу против свих облика расизма и нетолеранције, интеркултурни дијалог и учење, те специфични рад са заједницама младих

људи које су погођене таквим феноменима (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године, Службени гласник РС, бр. 9/23).

Акциони план за младе у спољној акцији ЕУ 2022–2027: Промовисање значајног учешћа и оснаживања младих у спољним акцијама ЕУ за одрживи развој, једнакост и мир (2022) за циљ има промовисање ангажовања младих у изградњи отпорнијих и инклузивнијих друштава и остваривању напретка у реализацији Циљева одрживог развоја УН до 2030. године, Париског климатског споразума и др. Такође, документ подржава улогу младих у изградњи трајног мира, допринос правди и помирењу, те борби против насилног екстремизма. Промовише се и трансформација образовања уз нагласак да су квалитетно образовање и целоживотно учење основна људска права, те предуслов за остваривање једнакости, активног грађанства и одрживог начина живота (European Commission, 2022).

Агенда за одрживи развој 2030 и образовање за мир

Трансформисање нашег света: Агенда за одрживи развој до 2030. године (2015) један је од најзначајнијих докумената за промовисање мира на међународном нивоу. Темљи се на 17 циљева одрживог развоја⁹ од којих један (Циљ 16) налаже промоцију *мирољубивих, инклузивних и праведних друштава*, односно смањивање насиља, окончавање тортуре над децом, промовисање владавине права, борбу против организованог криминала, значајно смањење корупције и др. (UN, 2015).

Како је образовање препознато као значајно средство за реализацију свих 17 циљева одрживог развоја (Agbedahin, 2019; UNESCO, 2017; Vukelić, 2020), тако и реализација циља који се односи на мир умногоме зависи од образовања. Повезаност образовања и Циља 16 најбоље се може сагледати преко исхода учења које је УНЕСКО (UNESCO, 2017) дефинисао као неопходне за остваривање овог циља (Табела 1).

⁹ Свет без сиромаштва; Свет без глади; Добро здравље; Квалитетно образовање; Родна равноправност; Чиста вода и санитарни услови; Доступна и обновљива енергија; Достојанствен рад и економски раст; Индустрија, иновације и инфраструктура; Смањење неједнакости; Одрживи градови и заједнице; Одговорна потрошња и производња; Акција за климу; Живот под водом; Живот на земљи; Мир, правда и снажне институције; Партнерством до циља (Ciljevi održivog razvoja u Srbiji, <https://serbia.un.org/sr/sdgs>).

Табела 1

Исходи учења за Циљ 16 одрживог развоја „Мир, правда и снажне институције“

Когнитивни домен	<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разуме концепте правде, инклузије и мира и њихов однос према закону; • разуме локалне и националне законодавне и системе управљања, начин на који их представља, и да могу бити злоупотребљени кроз корупцију; • може да упореди свој правосудни систем са системима других земаља; • разуме важност појединаца и група у одржавању правде, инклузије и мира и подржавању јаким институција у својој земљи и глобално; • схвата значај међународног оквира људских права.
Социо-емоционални домен	<p>Ученик је оспособљен за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повезивање са онима који му могу помоћи у стварању мира, правде, инклузије и јаким институција у својој земљи; • учествовање у дебатама о локалним и глобалним питањима мира, правде, инклузије и јаким институција; • показивање емпатије и солидарности према онима који пате од неправде у својој и другим земљама; • размишљање о својој улози у питањима мира, правде, инклузије и јаким институција; • размишљање о личној припадности различитим групама (пол, способности, сексуална оријентација, друштвене, економске, политичке, етничке групе итд.), њихов приступ правди и заједничком осећању хуманости.
Бихејвиорални домен	<p>Ученик је оспособљен да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • критички процењује питања мира, правде, инклузије и јаким институција у свом региону, на националном и глобалном нивоу; • јавно захтева и подржава развој политике промовисања мира, правде, инклузије и јаким институција; • сарађује са групама које тренутно доживљавају неправду и/или сукобе; • постане агент промене у доношењу одлука на локалном нивоу, иступајући против неправде; • допринесе решавању сукоба на локалном и националном нивоу.

према: UNESCO, 2017: 42

Поред тога, образовање у функцији *циља 16* потребно је заснивати на темама као што су: дефиниције правде; климатска правда; глобални уговори и споразуми који се односе на рат, мир и избеглице; корупција и начини њеног

мерења; илегална трговина оружјем и др., као и на методама и приступима учења који укључују нпр. играње улога и позиције жртва неправде; дијалоге о правди и једнакости; дебате о правди; обележавање међународног дана мира; пројекте на тему „како би изгледао миран свет?“ и др. (Исто).

Образовање за мир – примери добре праксе

Добра пракса у области образовања за мир везује се за пројекте, публикације, активности и др. иницијативе различитих организација, као и за наставне програме/курсеve посвећене миру, који се реализују на различитим универзитетима широм света.

Образовање за глобални мир (енгл. Education for Global Peace (EGP)) представља организацију усмерену на формирање глобалне мреже и покрета чији је циљ стварање света заснованог на култури мира. Фокус организације је на реализацији три стратешка циља: (1) да развије и понуди иновативне педагошке стратегије мировног образовања кроз конкретне пројекте; (2) да се залаже за мировно образовање на различитим институционалним нивоима; и (3) да промовише истраживања у области мировног образовања. Неки од тренутних и планираних пројеката ове организације су: стрип о мировном образовању; Глобални истраживачки центар за мировно образовање; “PeaceEd Gateway” (платформа која студентима широм света пружа преглед и приступ постојећим образовним програмима о миру и могућност да се повежу једни са другима); “Peace Lesson Talks” (интерактивна платформа за учење о изградњи мира кроз представљање и размену видео, текстуалних и др. материјала) итд.¹⁰

Међуагенцијска мрежа за образовање у ванредним ситуацијама (енгл. Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE)) отворена је, глобална мрежа чији чланови имају за циљ да осигурају да сви појединци остваре право на квалитетно, безбедно, релевантно и правично образовање. Ова мрежа пружа значајну базу података – публикација, програма обуке, приручника, извештаја и др. материјала у области образовања за мир: “Peace Education Manual” (приручник са 34 лекције о питањима мира и безбедности); “Peace Education Programme” (програм усмерен на развој вештина и усвајање вредности мирољубивог понашања); “The Peace Education Programme Evaluation” (евалуативне студије случаја о мировном образовању у различитим контекстима); “Teachers Activity Book Matrix of Activities” (смернице за подучавање о темама мировног образовања за наставнике) и др.¹¹

Међународни институт за мировно образовање (енгл. International Institute on Peace Education (ИПЕ)) сваке друге године у различитим земљама организује једнедељне активности за наставнике у циљу размене практичних и теоријских искустава у подучавању мировног образовања и доприноса

¹⁰ Education for Global Peace (EGP), <https://educationforglobalpeace.org/>

¹¹ Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE), <https://inee.org/>

даљем развоју ове области¹². Осим тога, овај Институт је покренуо и многе друге иницијативе: “People of Peace Education” (публикација и веб страница која пружа увид у животе и рад мировних едукатора из целог света); “Mapping Peace Education” (отворена база података о формалним и неформалним напорима у области мировног образовања у земљама широм света); “Global Campaign for Peace Education” (међународна мрежа која промовише мировно образовање у школама, породицама и заједницама); “Community-Based Institutes on Peace Education” (иницијативе за обуку наставника којима недостаје формално образовање на тему мировног образовања и активног грађанства) и др.¹³

Посебно је интересантна иницијатива у оквиру које су *Глобална кампања за мировно образовање*¹⁴, у партнерству са *Међународним институтом за мировно образовање* и *Иницијативом за мировно образовање на Универзитету у Толеду* направили базу програма, курсева и радионица у области образовања за мир. Неки од идентификованих студијских програма и курсева у области образовања за мир који су реализовани/и даље се реализују су: Увод у мировно образовање (Национални отворени Универзитет Нигерије); Педагогија преговарања, решавања конфликта и изградње мира (Универзитет Домингез Хилс, Калифорнија); Мировно образовање и вредности у предшколском образовању (Универзитет у Гранади, Шпанија); образовање за мир: олакшавање учења за промене у школама и изван њих (Универзитет у Толеду, Охајо); Мастер уметности у развоју међународног образовања, са фокусом на образовању за мир и људска права (Универзитет Колумбија); Мастер хуманистичке психотерапије и образовања за мир (Аутономни универзитет Сијудад Хуарез, Мексико); Докторат у области изградње мира (Пајап Универзитет, Тајланд); Докторат у области међународног и мултикултурног образовања са фокусом на образовање за људска права (Универзитет у Сан Франциску) итд. (Global Campaign for Peace Education, 2015).

Образовање за мир је нарочито заступљено у оквиру програма и курсева на *Универзитету за мир*¹⁵ (енгл. The University for Peace (UPEACE)) који представља јединствену високошколску институцију посвећену проучавању мира.

¹² Неке од тема активности претходних година су биле: “Weaving Together Intercultural Peacelearning” (Мексико, 2022); “Educating for a Culture of Peace in Divided Societies: History, Dialogue, and Multiperspectivity Toward Reconciliation” (Кипар, 2019); “Aesthetic Peaces: Social, Political & Embodied Learning – Responses for Human & Planetary Survival” (Аустрија, 2017) итд., док ће се јула 2024. године у Непалу одржати активности са темом “The Pedagogy and Peace Politics of Change: Navigating the Tensions Between Tradition and Modernity” (International Institute on Peace Education (IIPE), <https://www.i-i-p-e.org/>)

¹³ Исто.

¹⁴ Глобална кампања за мировно образовање је неформална, међународна мрежа усмерена на промовисање мировног образовања међу школама, породицама и заједницама са крајњим циљем да се култура насиља трансформише у културу мира (About the Global Campaign, <https://www.peace-ed-campaign.org/>)

¹⁵ Универзитет је основан 1980. године од стране Уједињених нација, а налази се у провинцији Сан Хосе, Костарика.

На овом универзитету се будући лидери „оспособљавају за истраживање и осмишљавање стратегија и пракси у различитим контекстима за решавање узрока вишеструких проблема који утичу на људску и глобалну добробит, те на тај начин доприносе процесима очувања и изградње мира“¹⁶. Универзитет нуди многобројне студијске програме, као што су Мировно образовање, Међународне мировне студије, Религија, култура и мировне студије, Одрживо управљање и одрживи економски развој, Животна средина, развој и мир, Развојне студије и дипломатија итд.¹⁷

Значајно је споменути и иницијативу *Европски Универзитет за мир, правду и инклузивна друштва* (енгл. EUPeace – European University for Peace, Justice, and Inclusive Societies), односно алијансу девет универзитета¹⁸ усмерену ка креирању таквих искустава у настави и учењу које ће особље и студенте „оснажити за стварање услова неопходних за одржање мира и правде, уз неговање инклузивних друштава“¹⁹. У фокусу алијансе су три кључне активности: (1) оснаживање студената да, без обзира на поље образовања, раде у условима различитости, стекну разумевање корена конфликтних ситуација и науче како да ефикасно управљају њима; (2) уједињавање академских заједница ради стицања знања о предвиђању, превенцији и решавању сукоба, као и о условима неопходним за мир, правду и инклузивна друштва; и (3) трансформисање стеченог знања у конкретне праксе кроз вештине студената, неговање трансдисциплинарности и заједничке конструкције практичног знања у локалним заједницама.²⁰

Методологија

Рад има за циљ постављање темеља за разумевање концепта образовања за мир и безбедносне културе и отварање простора за даљу критичку дискусију у смеру целовите интеграције ове проблематике у систем образовања. Овај рад је настао као резултат истраживања шире холистичке перспективе образовања за одрживи развој. Анализом релевантних извора покушали смо да креирамо теоријску подлогу за боље разумевање, даље истраживање и успешније заговарање образовања за мир као одговор на безбедносне изазове века и друштва у којем живимо. Презентирану подлогу креирали смо кроз неколико делова:

¹⁶ University for Peace, <https://www.upeace.org/>

¹⁷ Исто.

¹⁸ Универзитет у Марбургу (Немачка), Универзитет у Гисену (Немачка), Папски Универзитет Комиљас (Шпанија), Чукурова Универзитет у Адани (Турска), Универзитет у Мостару (БиХ), Универзитет у Калабрији (Италија), Универзитет у Лимогесу (Француска), Универзитет Западне Бохемије (Чешка Република) и Универзитет у Сарајеву (БиХ).

¹⁹ EUPeace - European University for Peace, Justice, and Inclusive Societies, <https://www.eupeace.eu/en/what-we-do>

²⁰ Исто.

појмовно дефинисање и одређење безбедносне културе и образовања за мир и кратак историјски осврт на развој идеје образовања за мир, приказ и деск-анализу правно-нормативног и стратегијско-развојног оквира образовања за мир са анализом и елаборацијом примера добре праксе у овој области. На основу тога, постављена су два истраживачка задатка усмерена на проучавање образовања за мир у домаћем контексту: (1) истражити и представити друштвено-нормативне основе образовања за мир у Републици Србији и (2) истражити и представити заступљеност образовања за мир на Универзитетима Републике Србије (студијски програми и предмети/курсеви који у свом називу садрже појам „мир“).

Образовање за мир у законским и стратешким документима Републике Србије

Нормативне основе образовања за мир Републике Србије, као и међународни документи, промовишу неговање вредности демократије, толеранције, једнакости, ненасилно решавање сукоба и конфликта, забрану било ког вида дискриминације и сл. Њихов преглед налазимо код аутора Калезић Вигњевић, Лајовић и Лазаревић (Kalezić Vignjević i sar., 2013). Наиме, аутори су као одговор на питање *У која је законска и стратешка документа уграђено образовање за мир?* издвојили документе представљене у наставку.

Елементи образовања за мир се у *Закону о основама система образовања и васпитања* (Службени гласник РС, бр. 88/17, 27/18 – др. закони, 10/19, 6/20, 129/21 и 92/23) читавају у принципима, циљевима и исходима образовања и васпитања. Принципи наглашавају једнакост и доступност остваривања права на образовање и поштовање других права, једнакост шанси без дискриминације, уважавање људског достојанства, демократичност, неговање отворености, сарадње и толеранције, вредности правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности и сл. Циљеви којима се промовише образовање за мир обухватају аспекте попут ненасилног понашања, нулте толеранције према насиљу, солидарности, разумевања, конструктивне сарадње, другарства и пријатељства, поштовања људских права и слобода, способности за живот у демократском и праведном друштву, толеранције, равноправности и поштовања различитости и др. Исходи предвиђају способност ученика да ради ефикасно са другима, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно „посебно у растућој разноликости друштава и решавању сукоба“ (Исто, стр. 5). Осим наведеног, образовање за мир подстиче се и кроз развој опште међупредметне компетенције која се односи на одговорно учење у демократском друштву, као и путем чланова 110 и 111 којима је предвиђена забрана дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

У оквиру *Правилника о стандардима квалитета рада установе* (Службени гласник РС, бр. 14/18; 1/24) налази се неколико стандарда који се односе на образовање за мир. Тако (1) област квалитета Настава и учење промовише

међусобно уважавање наставника и ученика, као и између самих ученика; (2) област Подршка ученицима предвиђа организовање програма или активности за развој вештина попут конструктивног решавања проблема, ненасилне комуникације и сл., као и промоцију здравих стилова живота, права детета, заштите животне средине и одрживог развоја, док (3) област Етос укључује два значајна стандарда образовања за мир. То су стандард „Успостављени су добри међуљудски односи“ који обухвата поштовање норми којима се регулише понашање и одговорности свих, примену мера и санкција за дискриминаторско понашање, као и техника превенције и конструктивног решавања конфликта, и стандард „У школи функционише систем заштите од насиља“ који се односи на јасно изражавање негативног става према насиљу, решавање проблема насиља, организовање активности за превенцију насиља, као и активности подршке и васпитног рада са ученицима укљученим у насиље.

Образовање за мир се остварује и кроз компетенције наставника које су дате у *Правилнику о стандардима компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја* (Службени гласник РС, бр. 05/11). У Правилнику је наглашено како остваривање ефикасности, једнаких права и доступности школовања свих ученика, од наставника захтева компетенције попут превенције насиља у школама, мотивације ученика за учење, изградње толеранције, спречавање дискриминације и др. Поред тога, наставник би требало да „разуме социјални контекст образовања и школе и активно доприноси мултикултуралном и инклузивном приступу образовању“; „доприноси одрживом развоју и подстиче здраве стилове живота“; „поштује универзалне људске вредности и подстиче ученике да их усвоје, подржавајући међусобно разумевање и поштовање, толеранцију, уважавање различитости, сарадњу и дружење“; „личним примером делује на формирање система вредности и развој позитивних особина ученика“ (Исто, стр. 147).

Значајни документи за област образовања за мир су и *Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама* и *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*. Наиме, њима се образовно-васпитне установе обавезују да формирају тим и креирају програм за заштиту од насиља. Протокол дефинише обавезу установе да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој деце и заштиту од насиља кроз програме превенције, активности и процедуре за адекватно реаговање на појаву насиља. Правилник конкретније дефинише кораке и одговорности, као и нивое насиља који представљају оквир за реаговање у ситуацијама насиља (Kalezić Vignjević i sar., 2013).

Представљене документе значајно је допунити и подацима из најновијих стратегија посвећених образовању и популацији младих, које такође садрже елементе образовања за мир.

Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године (Службени гласник РС, бр. 63/21) захтева реafirмисање и јачање васпитне улоге образовно-васпитних установа ради афирмисања вредности

савременог демократског друштва, међусобног поштовања и уважавања, насиља и антидискриминације и др. у школском амбијенту. Поред тога, Стратегија наглашава како ће активности јачања васпитне улоге школе бити засноване и на постулатима интеркултуралног образовања.

Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године (Службени гласник РС, бр. 9/23) у оквиру принципа у раду са младима и за младе промовише поштовање људских и мањинских права, равноправност и забрану дискриминације, једнаке шансе за све, друштвену одговорност и солидарност уз препознавање улоге младих у изградњи демократског грађанског друштва заснованог на култури ненасиља и толеранцији.

Образовање за мир на Универзитетима Републике Србије

Анализа података доступних на званичним сајтовима универзитета и факултета (државних и приватних) у Републици Србији показала је заступљеност образовања за мир, било кроз научне и истраживачке активности, студијске програме или поједине предмете/курсе са садржајима из ове области. Идентификовани елементи образовања за мир представљени су у Табели 2.

Табела 2

Елементи образовања за мир на универзитетима Републике Србије: преглед

УНИВЕРЗИТЕТИ	ФАКУЛТЕТИ	СТУДИЈСКИ ПРОГРАМИ	ПРЕДМЕТИ/КУРСЕВИ
Универзитет у Београду	Факултет политичких наука	Центар за студије мира – Регионални мастер програм студија мира	Мировно новинарство и решавање сукоба; Мир и развој; Култура мира; Глобализација и нови изазови миру; Регионална перспектива мира и сукоба; Методологија студија мира
		Мир, безбедност и развој (МАС)	Критички приступи изградњи мира; Регионални мир и безбедност кроз кинематографију
		Међународне студије (ОАС)	Студије мира
	Факултет безбедности	Студије наука безбедности (ОАС)	Мировне мисије и решавање конфликта
Универзитет у Приштини	Филозофски факултет	Психологија (ОАС)	Мировна психологија
		Педагогија, Психологија (ДАС)	Психологија помирења и грађења мира
	Филозофски факултет	Социологија (ДАС)	Конфликтологија и култура мира

Универзитет Привредна Академија у Новом Саду	Правни факултет за привреду и правосуђе	Право, безбедност и криминалистика (ОАС)	Креирање културе мира
Универзитет „Унион – Никола Тесла“	Факултет за међународну политику и безбедност	Међународна политика и безбедност (ДАС)	Култура мира и теорије сукоба

Образовање за мир на државним факултетима

На Факултету политичких наука Универзитета у Београду постоји научно-истраживачки центар под називом *Центар за студије мира*, основан 2008. године. Истраживачке активности центра усмерене су на широк опсег питања рата и мира чији је крајњи циљ промовисање вредности мира и ненасиља, те разумевање глобалних и регионалних конфликта. У оквиру Центра, у периоду од 2011. до 2014. године реализован је пројекат²¹ чији је циљ био креирање *Регионалног мастер програма студија мира*. Програм је интердисциплинарног карактера и укључује сазнања политичких наука, социологије и психологије, али се темељи и на практичним искуствима региона. Као такав, олакшава разумевање унутардржавних и међународних сукоба, као и важних савремених глобалних друштвених и геополитичких проблема. Као основни циљ Програма наводи се развој теоријског знања, дијагностичких капацитета и практичних вештина превенције и решавања сукоба код студената друштвених факултета, али и оних који се баве проблемима мира и сукоба у пракси. Програм такође нуди специјализацију у више области, као што су Решавање сукоба и Мир и развој.²² Неки од курсева у оквиру Програма су: Мировно новинарство и решавање сукоба; Мир и развој; Култура мира; Глобализација и нови изазови миру; Регионална перспектива мира и сукоба; Методологија студија мира.

Факултет политичких наука Универзитета у Београду такође нуди студијски програм мастер академских студија *Мир, безбедност и развој*²³ који се реализује на енглеском језику. Изучавајући овај Програм, студенти се упознају са основним теоријским приступима и дебатама у ове три области, оспособљавају за даља истраживања ове проблематике, као и за стручни рад у научноистраживачким и др. институцијама и организацијама које се баве питањима мира, безбедности и развоја. Неки од циљева Програма су: развој критичког мишљења студената у правцу освајања теоријских претпоставки за мир, безбедност и развој; стварање мреже истраживача и професионалаца посвећених даљој изградњи мира, безбедности и развоја у Србији, на Западном Балкану, али и у другим постконфликтним деловима света; оснаживање студената за међународно тржиште

²¹ Пројекат је реализован под називом “South East European Master Programme in Peace Studies”.

²² Centar za studije mira, <http://www.csm-fpn.org/>

²³ енгл. Peace, Security and Development.

рада у научном, истраживачком, непрофитном, државном или пословном сектору и др. Програм садржи следеће курсеве: Критички приступи изградњи мира; Регионални мир и безбедност кроз кинематографију; Демократизација; Неједнакост, миграције и развој; Теорије и политике правде итд.

Предмет посвећен миру постоји и на основним академским студијама Факултета политичких наука Универзитета у Београду, у оквиру студијског програма Међународне студије (акредитован 2022. године). Предмет носи назив *Студије мира*, обавезног је карактера и слуша се у шестом семестру. Посвећен је изучавању узрока рата и претпоставки мира где студенти, кроз упознавање са одабраним садржајима, стичу свест о вредности мира и комплексним претпоставкама његовог постизања. Неки од тих садржаја односе се на: теорије сукоба; директно, структурно и културно насиље; врсте сукоба и трошкове наоружања; мировне актере (појединци, покрети и организације); Уједињене нације и изградњу мира; однос мира, сукоба и развоја и др. Како је истакнуто у оквиру исхода предмета, знања која се стичу кроз овај предмет омогућавају разумевање „да рат није неминовност и да постоји мноштво инструмената и поља ангажовања у прилог миру“²⁴.

На Факултету безбедности Универзитета у Београду постоји предмет *Мировне мисије и решавање конфликта*, као изборни/стручно-апликативни предмет који се изучава на четвртој години (осми семестар) основних академских студија, у оквиру студијског програма Студије наука безбедности. Кроз изучавање овог предмета студенти ће стећи сазнања о сукобима и инструментима за њихово решавање, мировном процесу и мисијама, развити способност за мапирање сукоба, поређење мировних процеса и предлагање инструмента за њихово решавање, као и критичко мишљење о улози УН и регионалних организација у очувању и одржању мира. Садржај предмета подељен је на: (1) теоријску наставу која обухвата упознавање са карактеристикама сукоба, фазама мапирања сукоба, мировним процесом, стратегијама и инструментима за решавање сукоба, мировним мисијама и др. и (2) практичну наставу која подразумева практичну примену стечених знања на конкретним примерима: кроз претрагу база података о оружаним сукобима и мировним мисијама; анализу и поређење мировних споразума; анализу мандата мировних операција на изабраним студијама случаја; дебате о одређеним питањима; писање семинарских радова/есеја.²⁵

Филозофски факултет Универзитета у Београду на основним академским студијама Психологије нуди предмет *Мировна психологија*. Предмет је изборног карактера, а изучава се од 2021. године кроз садржаје који обухватају: социјалне конфликте; психолошке димензије конфликта; начине решавања конфликта; помирење; превенцију конфликта; и претпоставке и процесе изградње одрживог мира. Циљ изучавања овог предмета усмерен је на оснаживање студената у разумевању сложености социјалних конфликта и

²⁴ Међународне студије – акредитација 2022, <https://www.fpn.bg.ac.rs/medjunarodne-studije-2022>

²⁵ Студије наука безбедности – програм, <https://fb.bg.ac.rs/studije/oas/osnovne-akademske-studije/>

њиховом препознавању, интерпретацији и анализи у различитим областима и контекстима.²⁶ Поред тога, на докторским академским студијама Психологије и Педагогије постоји изборни предмет *Психологија помирења и грађења мира*. Садржаји овог предмета подељени су на (1) теоријску наставу која обухвата знања о помирењу и његовим актерима, методе долажења до помирења, перспективе за позитивна решења и (2) практичну наставу за коју су предвиђене дискусије, научно писање и трагање за потенцијалном применом знања. Главни циљ предмета је „да упозна студенте са главним психолошким проблемима у процесу послеконфликтног грађења мира и учини их компетентним да у професионалном раду адекватно анализирају проблеме, препознају тешкоће али и подстицајне факторе, да налазе како изазове тако и да предлажу решења заснована на критичком научном приступу и објективности“.²⁷

На Филозофском факултету Универзитета у Приштини, на докторским академским студијама Социологије постоји изборни предмет *Конфликтологија и култура мира*. Предмет обухвата следеће теме и садржаје: теорије о конфликтима и култури мира; социолошке карактеристике конфликта у савременом друштву (међулични и групни, политички, међукултурни и међуцивилизацијски, међуетнички и др. конфликти); технологија разрешавања конфликта; култура мира и мировни покрети у савременом свету и др. Путем наведених садржаја остварује се исход предмета, дефинисан као „оспособљеност за социолошко разумевање друштвене функције конфликта и хуманистичких вредности културе мира; изградња социолошке и методолошке културе код студената за експертизу конфликта и социолошку интервенцију на платформи стратегије компромиса и културе мира у служби развоја друштва и еманципације човека“.²⁸

Образовање за мир на приватним факултетима

Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитета Привредна Академија у Новом Саду на студијском програму основних академских студија Право, безбедност и криминалистика нуди предмет *Креирање културе мира*. Предмет је изборног карактера и изучава се у осмом семестру. Садржаји предмета подељени су на (1) теоријску наставу која укључује теме као што су концепт културе мира, теорије о конфликтима и рату, појам и узрочни аспекти рата, мирно решавање спорова у међународним односима, мировни покрети и мировне мисије, креирање културе мира путем образовања итд. и (2) практичну наставу која је утемељена на дискусијама и анализама студија случаја. Очекивано је да, кроз упознавање са наведеним садржајима, студент стекне разумевање повезаности културе, насиља и мира кроз историјску перспективу и на-

²⁶ Курс: Мировна психологија (осн.) 2021, https://www.f.bg.ac.rs/psihologija/program_studija.php?IDK=5999

²⁷ Психологија помирења и грађења мира, https://www.f.bg.ac.rs/pedagogija/program_studija.php?god=5&nivo=5

²⁸ Социологија, докторске академске студије, <https://fifa.pr.ac.rs/project/sociologija-ds/>

чина на који сукоби и постконфликтни односи обликују стварност (друштвену, политичку и културну), те да буде оспособљен за критичку анализу питања и теорије о изградњи културе мира. Циљ предмета је „стицање образовања које негује културу мира и усвајање вредности, ставова и понашања који одражавају и инспиришу друштвену интеракцију и дељење на принципима слободе, правде и демократије, свих људских права, толеранције и солидарности, који одбацују насиље и настоје да спрече сукобе решавајући њихове основне узроке дијалогом и преговорима који гарантују потпуно остваривање свих права и средстава за пуно учешће у процесу развоја свог друштва“.²⁹

На Факултету за међународну политику и безбедност Универзитета „Унион – Никола Тесла“ на студијском програму докторских академских студија Међународна политика и безбедност постоји изборни предмет *Култура мира и теорије сукоба*.³⁰

Закључак

У најширем смислу посматрано, образовање за мир односи се на концепт вредносне едукације која развија културу безбедности и ненасиља, промовише афирмацију и заштиту људских права, равноправност на свим друштвеним нивоима, друштвено праведне односе те одржив приступ развоју заједница и друштава с активним и одговорним грађанима у стварању безбедне и здраве животне средине. Релевантна литература оцењује образовање за мир као изузетно важно за припрему грађана за опхођење с актуалним друштвеним потребама и изазовима, а посебно у сврху смањења насиља у друштву, обезбеђења безбедних услова живота и рада те партиципације у одрживом развоју. Вредности образовања за мир подударне су у различитим културама, а на нивоу подручја која обрађује и приступа које бира оно је контекстуално одређено (покрива садржаје и подручја релевантна за одређено географско или политичко подручје).

Анализа међународних и националних докумената указује на бројне препоруке које би ваљало уважити на свим нивоима образовног система. У сврху превенције гетоизације образовања за мир, потребно је заговарати његову интеграцију у формални образовни систем и то кроз кроскуруикларно, курикуларно и екстракуруикларно укључивање садржаја и метода, а школе треба максимално отворити сарадњи с цивилним друштвом. Важно је нормативни оквир преточити у праксу и образовање за мир и ненасиље успоставити као равноправно наставно подручје, како унутар образовања за људска права и демократско грађанство, тако и унутар свеобухватног наставног плана и програма.

²⁹ Студијски програм право, безбедност и криминалистика (ОАС), <https://www.pravni-fakultet.edu.rs/studije-2021/osnovne-akademske-studije/studijski-program-pravo-bezbednost-i-kriminalistika.html>

³⁰ Међународна политика и безбедност, <https://www.unionnikolatesla.edu.rs/sr/o-univerzitetu/fakulteti/fakultet-za-medjunarodnu-politiku-i-bezbednost/doktorske-akademske-studije/medjunarodna-politika-i-bezbednost> (детаљније информације о предмету нису доступне на сајту факулета).

Захвалница

Овај рад је подржан од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, евиденциони број уговора: 451-03-66/2024-03/ 200148.

Литература

- About the Global Campaign. Retrieved (16.4.2024.) from <https://www.peace-ed-campaign.org>
- Agbedahin, A. V. (2019). Sustainable Development, Education for Sustainable Development, and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Emergence, Efficacy, Eminence, and Future. *Sustainable Development*, 27, 669–680.
- Bartlett, L. (2008). *Paolo Freire and Peace Education*, *Encyclopedia of Peace Education, Teachers College, Columbia University*. Retrieved (15.3.2024) from https://www.tc.columbia.edu/epe/epe-entries/Bartlett_ch5_22feb08.pdf
- Burns, R. & Aspelagh, R. (1996). *Three decades of peace education around the world. An anthology*. New York: Garland
- Bužinkić, E. (2010). Institucionalni okvir. U I. Zenzerović Šloser (ur.), *Učiti za mir: analitička i normativna podloga za uvođenje vrijednosti, sadržaja i metoda mirovnog obrazovanja u formalni obrazovni sustav* (str. 21–50). Zagreb: Centar za mirovne studije.
- Centar za studije mira. Preuzeto (29.3.2024) sa <http://www.csm-fpn.org/>
- Ciljevi održivog razvoja u Srbiji. Preuzeto (15.3.2024) sa <https://serbia.un.org/sr/sdgs>
- Education for Global Peace (EGP). Preuzeto (16.4.2024) sa <https://educationforglobalpeace.org/>
- EUPeace - European University for Peace, Justice, and Inclusive Societies. Retrieved (17.4.2024) from <https://www.eupeace.eu/en/what-we-do>
- European Commission (2022). *Youth Action Plan (YAP) in EU external action 2022–2027: Promoting meaningful youth participation and empowerment in EU external action for sustainable development, equality and peace*. Retrieved (15.4.2024) from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022JC0053>
- Galtung, J. (2008). *Form and Content of Peace Education*, *Encyclopedia of Peace Education. Teachers College, Columbia University*. Retrieved (15.3.2024) from https://www.tc.columbia.edu/epe/epe-entries/Galtung_ch6_22feb08.pdf
- Global Campaign for Peace Education (2015). *Where to Study Peace Education: A Global Directory*. Retrieved (16.4.2024) from <https://www.peace-ed-campaign.org/view/peace-education-directory-study-peace-ed/>
- Haavaelsrud, M. (2008). Conceptual Perspectives in Peace Education. In M. Bajaj (ed.), *The Encyclopedia of Peace Education* (pp. 49–58). Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Haddad, W. D. (1995). *Education Policy-Planning Process: An Applied Framework, Fundamentals of Educational Planning*. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning.

- Harris, I. (2008). *History of Peace Education, Encyclopedia of Peace Education*. Teachers College, Columbia University. Retrieved (15.3.2024) from https://www.tc.columbia.edu/epe/epe-entries/Harris_ch2_22feb08.pdf
- Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE). Retrieved (16.4.2024) from <https://inee.org/>
- International Institute on Peace Education (IIPE). Retrieved (16.4.2024) from <https://www.i-i-p-e.org/>
- Kalezić Vignjević, A., Lajović, B. & Lazarević, B. (2013). Obrazovanje za mir u obrazovno – vaspitnom sistemu kroz prizmu zakonskih i strateških dokumenata. U T. Popović i D. Šarengaća (ur.), *Obrazovanje za mir: iskustva iz prakse* (str. 13–15). Beograd: Nansen Dijalog Centar.
- Lee, T. (1993). Seeking a Safety Culture, *ATOM Journal*, 429, 20–23.
- Longstreet, W. S. & Shane, H. G. (1993). *Curriculum for a new millennium*. Boston: Allyn and Bacon.
- Lucas, D. A. (1990). Wise Men Learn by Others Harm, Fools by Their Own; Organisational Barriers to Learning the Lessons from Major Accidents. In: M. H. Walter & R. F. Cox (eds.), *Proceedings of the Safety and Reliability Society Symposium*. London: Elsevier Applied Science Publishers.
- Popović, T. i Šarengaća, D. (2013). Obrazovanje za mir – istorijat i koncept. U T. Popović i D. Šarengaća (ur.), *Obrazovanje za mir: iskustva iz prakse* (str. 9–12). Beograd: Nansen Dijalog Centar.
- Studijski program pravo, bezbednost i kriminalistika (OAS). Preuzeto (17.4.2024) sa <https://www.pravni-fakultet.edu.rs/studije-2021/osnovne-akademske-studije/studijski-program-pravo-bezbednost-i-kriminalistika.html>
- UN (1999). *A Declaration on a Culture of Peace*. Retrieved (15.3.2024) from <http://www.un-documents.net/a53r243.htm>
- UN (2007). *Hyogo Framework for Action 2005–2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters*. Retrieved (1.4.2024) from <https://www.undrr.org/publication/hyogo-framework-action-2005-2015-building-resilience-nations-and-communities-disasters>
- UN (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Retrieved (18.3.2024) from <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>
- UN (2018). *Youth 2030: The UN Youth Strategy*. Retrieved (12.4.2024) from <https://www.unyouth2030.com/>
- UN Security Council (2020). *Resolution 2535*. Retrieved (12.4.2024) from https://digitallibrary.un.org/record/3872061?ln=zh_CN&v=pdf
- UNESCO (2015). *Education for Peace: Planning for Curriculum Reform; Guidelines for Integrating an Education for Peace Curriculum into Education Sector Plans and Policies*. Retrieved (1.4.2024) from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233601>
- UNESCO (2017). *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*. Paris: UNESCO.

- University for Peace. Retrieved (17.4.2024) from <https://www.upeace.org/>
- Vukelić, N. (2020). Odrednice spremnosti (budućih) nastavnika na obrazovanje za održivi razvoj. *Napredak*, 161(1–2), 141–161.
- Закон о основама система образовања и васпитања*. Службени гласник РС, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закони, 10/2019, 6/2020, 129/2021 и 92/2023.
- Курс: Мировна психологија (осн.) 2021. Преузето (2.4.2024) са https://www.f.bg.ac.rs/psihologija/program_studija.php?IDK=5999
- Међународна политика и безбедност. Преузето (4.4.2024) са <https://www.unionnikolatesla.edu.rs/sr/o-univerzitetu/fakulteti/fakultet-za-medjunarodnu-politiku-i-bezbednost/doktorske-akademske-studije/medjunarodna-politika-i-bezbednost>
- Међународне студије – акредитација 2022. Преузето (1.4.2024) са <https://www.fpn.bg.ac.rs/medjunarodne-studije-2022>
- Правилник о стандардима квалитета рада установе*. Службени гласник РС, бр. 14/2018 и 1/2024.
- Правилник о стандардима компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја*. Службени гласник РС, бр. 05/2011.
- Психологија помирења и грађења мира. Преузето (2.4.2024) са https://www.f.bg.ac.rs/pedagogija/program_studija.php?god=5&nivo=5
- Социологија, докторске академске студије. Преузето (2.4.2024) са <https://fifa.pr.ac.rs/projekt/sociologija-ds/>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године*, Службени гласник РС, бр. 9/2023.
- Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године*, Службени гласник РС, бр. 63/2021.
- Студије наука безбедности – програм. Преузето (1.4.2024) са <https://fb.bg.ac.rs/studije/oas/osnovne-akademske-studije/>

CULTURE OF PEACE AND SAFETY IN MODERN EDUCATIONAL DISCOURSE

Tamara Miladinović, Vesna Nikolić

University of Niš, Faculty of Occupational Safety in Niš

Abstract: In the modern society, the promotion of peace and safety culture has become a challenge and a mission of modern education. There are more and more authors who recognize the role and importance of educational systems in ensuring peace and developing a sustainable society. During the last few decades, numerous programs related to education for peace have been implemented and activities have been initiated with the aim of integrating such programs into national education systems. It is a reconceptualization of education which seeks to empower citizens with

the knowledge, skills, values and attitudes needed to build fairer and more inclusive societies, more resistant to various disasters, challenges and threats of the modern age. The aim of the paper is to lay the foundations for understanding the concept of education for peace and safety culture and to open space for further critical discussion in the direction of the complete integration of this problem into the education system. Accordingly, the paper conceptually defines safety culture and education for peace, gives a brief historical overview of the development of the idea of education for peace, presents and analyzes the legal-normative and strategic-development framework of education for peace with the analysis and elaboration of examples of good practice in this area. In addition, the socio-normative foundations of education for peace in the Republic of Serbia and education for peace at the Universities of the Republic of Serbia are presented. The analysis of international and national documents indicates numerous recommendations that should be respected at all levels of the educational system. The most significant conclusion and recommendation of the paper refers to the need to translate the normative framework into practice and establish education for peace and nonviolence as an equal teaching area, both within education for human rights and democratic citizenship, and within the comprehensive curriculum.

Keywords: education for peace, safety culture, sustainable development

Primljeno: 22.4.2024.

Prihvaćeno za objavljivanje: 11.6.2024.

